

DOĞAN
KUBAN

m i m a r l ı k k a v r a m l a r ı m i m a r l ı k k a v r a m l a r ı

tarihsel tarihsel

perspektif perspektif

içinde içinde

mimarlığın mimarlığın

kuramsal kuramsal

sözlüğüne sözlüğüne

giriş giriş

yapı-endüstri merkezi yayınları

yapı-endüstri merkezi yayınları

YEM Yayın - 4

Mimarlık Kavramları
Tarihsel Perspektif İçinde Mimarlığın Kuramsal Sözlüğüne Giriş

Yayın Sorumlusu: Gütçin İpek
Kapak Tasarımı: Kayhan Erkan
Baskı: Doruk Matbaacılık A.Ş.
Önceki baskılar: 1974, 1980, 1990, 1992, 1998.
6. Baskı: Ekim, 2002
ISBN: 975-7438-09-X

© Copyright: Yapı-Endüstri Merkezi A.Ş.

Bu kitabın her hakkı saklı olup, tümünün ya da bölümlerinin
fotokopi, ofset, teksir ya da başka yollarla çoğaltılması
ancak Yapı-Endüstri Merkezi A.Ş.'nin
yazılı onayı ile olabilir.

YEM Yayın (Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları)
Cumhuriyet Cad. 329 Harbiye 80230 İSTANBUL
Tel: (0212) 230 29 19 - 219 39 39 pbx
Fax: (0212) 248 48 14 - 225 66 23
e-mail: yayin@yem.net web: www.yem.net

DOĞAN
KUBAN

Vakıflar Genel Müdürlüğü
Demirbaş Eşya Defterine Kaydı
Tarihi: 2006
Numarası: 24484
T.S. 151

m i m a r l ı k kavramları

m i m a r l ı k
kavramları

tarihsel tarihsel

perspektif perspektif

içinde içinde

mimarlığın mimarlığın

kuramsal kuramsal

sözlüğüne sözlüğüne

giriş giriş

yapı-endüstri merkezi yayınları

1. Fiziksel Çevre

Çevre (environment) kavramı, özellikle son yıllarda, büyük bir önem kazanmış ve dünya aydınları arasında sürekli olarak günlük tartışma konusu olmuştur. Uzun yüzyıllar insanlar çevrelerine istendiği şekilde değiştirilebilecek bir ham madde, bazen de romantik bir seyir konusu olarak bakmışlardır. Günümüzün insanı kendisini çevresinden ayrı düşünemeyeceğini, **geleneksel davranışların** sağlıklı bir çevre yaratmak için yeterli olmadığını görüyor; **doğal ya da insan yapısı bütün fiziksel çevre ile kendi yaşantısı arasında organik bir bağ olduğunu, kendisinin, daha büyük bir organizmanın bağımlı bir parçası olduğunu öğreniyor.** Bu uygarlık yolunda yeni bir aşamadır, ve bu düşünceye bağlı gelişmeler de henüz çok sınırlıdır. Oysa insan doğal çevreyi kendi yaptıklarıyla değiştirmeye başlayalı binlerce yıl oluyor.

İnsanoğlunun çevresini düzene sokması Taş Çağının karanlıklarında başlıyor. **Doğanın sağladığı sığınaklar yeterli olmayınca, kendisinin yapıcılığı başlıyor.** Daha sonraları ailenin veya daha büyük grupların çeşitli faaliyetlerini barındıran yapılar, belli düzenler içinde bir araya geldikleri zaman, kişinin boyutunu aşan, meydan, sokak, mahalle gibi büyük yerleşme öğeleri ortaya çıkıyor. Bu öğeler sadece boyut ve biçimleriyle değil, yarattıkları boşluklarda insanlara sağladıkları faaliyet olanaklarıyla kimlik kazanıyorlar. Bir bakıma, simgeleşen fiziksel çevre günlük yaşantıyla adeta eşdeğer oluyor. Böylece içinde yaşanan yapının birey için bir ilk kabuk, onu çeviren daha geniş çevrenin toplum için bir ikinci kabuk olduğu söylenebilir.

Bu çevre, toplumun ekonomik ve politik yaşantısının yapısını, teknolojik olanaklarını ve kültürel ve sosyal eğilimlerini de yansıtıyor. Doğal veya yapma, fiziksel çevrenin bir sahne gibi yaşantımızı sınırlandırdığını, yönlendirdiğini, belki de bir ölçüde tanımladığını gözleyebiliyoruz. Orman içinde veya deniz kenarında, dağda veya ovada, köyde ya da büyük kentlerde yaşayanların, bahçeli evlerde ya da gökdelenler arasında ömrünü geçirenlerin fizyolojik yaşantılarının aynı olmadığı saptanmıştır. Böylece insanın dışındaki kaygısız izlenen bir çevre yerine etkin olarak insanı saran, kişi ve toplumun olumsuz kararlarını, onların yaşantılarını olumsuz yönde etkileyerek geri yansıtan bir canlı çevre bilincine ulaşılmıştır günümüzde. İnsanın çevreyi, çevrenin de bir ölçüde, insanı yarattığını öğrendik. Çevreyi meydana getiren her öğe insanın yaşantısının koşullarından biri oluyor: ev, okul, gidip gelinen yol, pencereden seyredilen peyzaj, cami, pazar, içlerinde geçen olaylara, insan eylemlerine çerçeve olurlar.

*"İnsan'ın dünya yüzünde varlığını sürdürebilmesi **çevre ile uygun bir etkileşim** içinde olmasına bağlıdır. Gerçekten de insanın davranışsal yapısını bu etkileşim sağlar."*

Terence R. Lee

"Do we need Theory?" Architectural Psychology, RIBA Publications, London 1969, s.20

Yerleşmiş bir toplumda bu öğelerin çoğunluğunu insan yapıcılığının en büyük anlatımı olan mimarlık ürünleri oluşturur. Çevreyle birlikte düşünüldüğünde yapı, tek başına olduğundan daha büyük bir önem kazanır; sadece belirli bir işleve, sadece birkaç kişiye hizmet eden bir eşya değil, fakat bir büyük bütünün parçası olur. Böyle tanımladığımız zaman insan, yapı, çevre arasında daha organik, bir başka deyimle sürekli ilişkiler kuruyoruz. Bu da, zorunlu olarak mimarlığın daha geniş bir ilişkiler çerçevesi içinde kavranmasını gerekli kılıyor. Daha zengin ilişkilerin belirlenmesi, daha çok bilinçlenmenin, daha uygar bir tutumun ifadesidir.

Bütün bu kolay anlaşılabilir, fakat köklü ilişkiler, yapı olgusunun hem herkesin sahip çıkabileceği kadar günlük yaşantıya yakın, hem de o oranda karmaşık kuruluşunu açıklamaktadır. Günümüzde mimara "çevre yaratan" olarak bakılması, mimarlığın, eski çağlardan bugüne nitelik değiştirmesinden çok, onun hakkındaki değerlendirmelerin daha ileri bir aşamaya ulaşmasından ileri gelmektedir. Uygarlığın bütün aşamalarında kültürel ve teknik ortam değişmelerini en sadık şekilde yansıtan mimarlığın, insanlık tarihinin en nesnel görüntüsü olmasının besbelli heyecan verici bir niteliği vardır.

Fakat bu gözlemden yararlanmak, ancak yapı ile çevre arasındaki ilişkiler bilimsel olarak ortaya konduğu ve daha iyi yaşanacak bir insani çevre yaratacak yöntemler ve tavırlar uygulama alanına getirilebildiği zaman söz konusu olacaktır.

Bunların ideal olarak gerçekleşmesi, bir bölümün kesin olarak saptanamayacak ve hep sanatçının tutumuna bağlı kalacak niteliklerinden dolayı, olası değildir. İşte idealle gerçek arasındaki bu boşlukta mimarlık sanatı oluşur.

"Mimar çok değişik konularda bilgili olmalıdır. Çünkü diğer sanatların gördüğü işlevlerin değerlendirilmesi onun yargısıyla olur. Onun bilgisi kuram ve uygulamanın çocuğudur. Uygulama bir çizilmiş tasarıya uygun olarak, gerekli malzeme ile, sürekli ve düzenli çalışmadır. Kuram ise oran (proporasyon) ilkelerini kullandığı beceriyi ispat etmek ve tanımlayabilmektir. Böylece yeterli kuramsal bilgi olmadan uygulama yapmaya kalkışan mimar emeklerine uygun bir yetki sahibi olamaz. Sadece kuram ve bilgiye sahip mimar da mimarlığın kendisiyle değil gölgesiyle avunur. Her iki alanda deneyimli ve bilgili olanlarsa, iyi silahlanmış askerler gibi, amaçlarına ulaşır ve yetki sahibi olurlar."

Vitruvius